

בית המדרש "תורת דוד"
ע"ש הגה"צ רבי דוד בר חן זצ"ל - רבה של שדרות,
והרבנית רות בר חן ע"ה

"תורת דוד"

השיעור השבועי

פרשת בהר

תשפ"ד

(שנה ז', גליון מס' 342)

שיעורי הרב אליהו בר חן

e0527191965@gmail.com | 052-719-1965

פרשת בהר התשפ"ד

”דַּרְשָׁה צָמַר וּפְשָׁתִים, וַתַּעַשׂ בְּחֶפֶץ פִּפְיָהּ”

- א. ב' עניינים מצינו בפרשתן, העולים ליסוד אחד. וכפי שיתבאר להלן:
- א. על מאמר הכתוב בפרשתן¹, "וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה, בְּהַר סִינַי, לֵאמֹר", התקשו רבותינו ז"ל²:
- "מה עניין שמיטה אצל הר סיני?**
- והלא כל המצות נאמרו מסיני?"**
- ותירצו בזה:
- "אלא, מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני,**
- אף כולן, נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני"**.
- ב. על מאמר הכתוב בפרשתן³, "וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עַמִּיתוֹ, וַיִּרְאֶתֶּ מֵאֲלֹהֶיךָ, כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיכֶם", דרשו רבותינו ז"ל⁴:
- "באונאת דברים, הכתוב מדבר ...**
- אמר רבי יוחנן, משום רבי שמעון בן יוחאי -
- גדול אונאת דברים מאונאת ממון, שזה נאמר בו⁵ - 'וַיִּרְאֶתֶּ מֵאֲלֹהֶיךָ', וזה לא נאמר בו⁶ - 'וַיִּרְאֶתֶּ מֵאֲלֹהֶיךָ'.**

¹ המובא בריש פרשתן, ובו פותחת פרשתן.

² כן מצינו ב"ספרא",

וכן הביאה רש"י הקדוש.

³ ויקרא, כה' - יז'.

⁴ בבא מציעא, נח' ע"ב.

⁵ ויקרא, כה' - יז'.

ורבי אלעזר אומר -

זה בגופו, וזה בממונו.

רבי שמואל בר נחמני אמר -

זה ניתן להישבון, וזה לא ניתן להישבון.⁷

תני תנא קמיה דרב נחמן בר יצחק -

כל המלבין פני חבריו ברבים, כאילו שופך דמים ...

דאמר רבי חנינא -

כל היורדין לגיהנם, עולים, חוץ משלושה, שירדין ואין עולין.

ואלו הן: הבא על אשת איש, והמלבין פני חבריו ברבים, והמכנה שם רע לחבירו".

עוד דרשו רבותינו ז"ל⁸:

"מר זוטרא בר טוביה אמר רב, ואמרי לה אמר רב חנא בר ביזנא אמר רבי שמעון

חסידא, ואמרי לה אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי -

נוח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש, ואל ילבין פני חבריו ...

אמר רב -

לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו, שמתוך שדמעתי מצויה, אונאתה קרובה.

אמר רבי אלעזר -

מיום שנחרב בית המקדש, ננעלו שערי תפילה,

"ולא תזנו איש את עמיתו, ויראת מאלהיך, כי אני יהוה אלהיכם".

⁶ ויקרא, כה' - יד':

"כי תמקרו ממקרו לעמיתך, או קנה מיד עמיתך, אל תזנו איש את אחיו".

⁷ היינו:

אונאת ממון, ניתנת להישבון,

ומה שאין כן, אונאת הגוף, שאינה ניתנת להישבון.

⁸ בבא מציעא, נט' ע"א.

שנאמר ⁹, 'גם כי אָזַעק וְאָשׁוּעַ, שְׁתִּם תִּפְלְתִי',
ואף על פי ששערי תפילה ננעלו, שערי דמעות לא ננעלו,
שנאמר ¹⁰, 'שְׂמָעָה תִּפְלְתִי ה', וְשׁוֹעָתִי הֶאֱזִינָה, אֶל דְּמָעָתִי אֵל תִּחַרְשִׁי".
והנה, בעניין "אונאת דברים", כתב הגה"ק רבינו אליעזר פאפו זיע"א ¹¹ :
"ויש אונאת דברים, שהוא חמור מאונאת ממון,
מה שאמרו ¹², 'כל השערים ננעלו, חוץ משערי אונאה'.
והוא נפרע על ידי הקדוש ברוך הוא, בעצמו, פירעון חזק.
וגם בזה רבים כשלו, כי לא ידעו מהו אונאת דברים,
והכלל הוא, שכל שמצער חבירו בדבריו, הוי אונאת דברים.
וכדי לידע באיזה דברים מצטער חבירו, יקיים תמיד מאמר רבותינו זכרונם
לברכה, שאמרו ¹³, 'דעלך סני, לחברך לא תעביד'.
ורבים מעמי הארץ, יִזֶּה דְרָכָם כְּסֹל לְמוֹי ¹⁴,
שמצערים את חבריהם דרך שחוק וקלות ראש, כדי להרבות שמחה של הוללות,
והרי זה 'כְּמִתְלַהֵלֵה הִיָּרָה זְקִים' ¹⁵,
וענוש ייענש, באופן שתהיה השמחה לתוגה נהפכת.
ולפי חומר שבו, צריך לעמוד על המשמר הרבה,

⁹ איכה, ג' - ח'.

¹⁰ תהילים, לט' - יג'.

¹¹ בספרו הקדוש "פלא יועץ", (ערך "אונאה").

¹² בבא מציעא, נט' ע"א.

¹³ שבת, לא' ע"א.

¹⁴ תהילים, מט' - יד'.

¹⁵ משלי, כו' - יח'.

"כְּמִתְלַהֵלֵה הִיָּרָה זְקִים, חצים ומנות".

כי אדם עשוי להקפיד ולהרגיש, ולהצטער אפילו על שיחה קלה שמדברין לו, והוא אינו מרגיש בצער חברו, וחושב בדא מאי אם אני מצער אותו, בשביל שעשה עמי שלא כהוגן - הדין עמי לצער, ואם הוא דרך שחוק, אין כאן צער, כי כן דרכם של בני אדם, ו-יִלְשָׁחוּק אֶמְרָתִי מִהוֹלָלִי¹⁶.

ומתוך כך, אין איש ניחם על רעתו, כי לא יחשוב לו עוון אשר חטא. אבל ראוי לדעת, כי לא הותר לצער בדברים, אפילו למי שציער אותו, אם לא דרך תוכחת מגולה, מאהבה, אבל אם עושה לנקום נקם, הרי הוא עובר על ילא תקים¹⁷.

ובוודאי, שכשציוותה תורה¹⁸, שלא יונו איש את עמיתו, לא הוצרכה לצוות על עמיתו מבקש טובתו, דאטו בשופטני עסקינן!?

אלא, אפילו אם ציערו לא הותר לשלם לעושה הרעה כרעתו. ואם הוא דרך שחוק, נמצא שעושה שחוק בדמו של זה, והרי זה בכלל ליצנות, שאמרו עליו¹⁹, שתחילתו ייסורין וסופו כליה.

לכן יהא אדם זהיר מאונאת דברים, ובפרט מאונאת אשתו, שמתוך שדמעתי מצויה - עונש אונאתה קרובה²⁰.

ולעולם ישתדל שיהא רוח הבריות נוחה הימנו, ובזה יהיה רוח המקום נוחה הימנו".

¹⁶ קהלת, ב' - ב'.

¹⁷ ויקרא, יט' - יח'.

¹⁸ ויקרא, כה' - יז'.

¹⁹ עבודה זרה, יח' ע"ב.

²⁰ בבא מציעא, נט' ע"א.

ב. הנה, הנהגתו של רבי עקיבא, בכל דרכיו ומעשיו, היתה כבית הלל, וכאשר נבאר להלן.

דהנה, על הפסוק האמור בפרשת "ראה"²¹ - בעניין "עיר הנידחת", "וְלֹא יִדְבַק בְּיָדָךְ מְאוּמָה מִן הַחֶרֶם, לְמַעַן יָשׁוּב יְהוָה מִחֶרְוֹן אֲפֹ, וְנָתַן לָךְ רַחֲמִים, וְרַחֲמֶךָ, וְהִרְבֵּךְ, כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיִף", כתב רבינו ה"אור החיים" הקדוש זיע"א:

"העיר בזה, שכל זמן שהאדם הוא בגדר טבע אכזרי, כמו כן יתנהג ה' עמו,

שאינ ה' מרחם, אלא לרחמן".

ומדבריו הקדושים, מבואר:

שבהנהגת הקב"ה עם ברואיו, מצינו, שכאשר יתנהג האדם עם רעיו וחבריו, כך ינהגו עמו בשמים.

ולפיכך, בשעה שאנו הולכים להחריב את "עיר הנידחת" מיסודה, נותן לנו הקב"ה רחמים, בכדי שבכך יהיה פועל יוצא של "וְרַחֲמֶךָ",

כי "אין ה' מרחם אלא לרחמן".

וכעין זה, מצינו²² לדרשת רבן גמליאל בפסוק זה:

"כל המרחם על הבריות, מרחמים עליו מן השמים,

וכל שאינו מרחם על הבריות, אין מרחמים עליו מן השמים".

והנה, ידוע ומפורסם לכל, המעשה ברבי עקיבא²³:

שבשנת בצורת אחת, גזרו חכמים תענית על הציבור בכדי לעורר רחמי שמים.

והורידו את רבי אליעזר כשליח ציבור - לפני התיבה,

ואמר רבי אליעזר - עשרים וארבע ברכות, ולא נענה.

וכאשר הורידו את רבי עקיבא כשליח ציבור - לפני התיבה,

²¹ דברים, יג' - יח'.

²² שבת, קנא' ע"ב.

²³ תענית, כא' ע"ב.

נענה, וירדו גשמים.

וכאשר ראו חכמים מעשה שהיה, התחילו לרנן אחר רבי אליעזר - שלא נענה בתפילתו.

ובאותה השעה, יצאה בת קול, ואמרה -

"לא מפני שזה גדול מזה,

אלא, שזה מעביר על מידותיו, וזה אינו מעביר על מידותיו".

ונתקשה בזה ²⁴ ²⁵ מרנא רבי ישראל זיע"א מסלנט :

שעצם מה שאמרה הבת קול, "שזה מעביר על מידותיו, וזה אינו מעביר על מידותיו" -

היא היא גדלותו וגדולתו של רבי עקיבא, לעומת רבי אליעזר,

ואם כן, היאך יכלה הבת קול לומר, "לא מפני שזה גדול מזה"?

וביאר בזה :

דהנה, רבי אליעזר היה מתלמידי בית שמאי ²⁶,

²⁴ בספרו הקדוש "אור ישראל", אגרת כח'.

²⁵ מרנא הגאון רבי חיים הלוי סאלאוויציק זיע"א מבריסק, העיד על גדלותו של מרנא רבי ישראל זיע"א מסלנט:

שאף אם היה בדורו של הרמ"א זיע"א, היה נחשב כאחד מגדולי הדור.

(כך הביא הגאון רבי יחיאל מיכל שטרן שליט"א, בספרו "גאוני הדורות", ח"ג).

²⁶ בכמה מקומות בש"ס (שבת, קל' ע"ב. נדה, ז' ע"ב), מבואר:

שאין הלכה כרבי אליעזר משום ש"שמותי" הוא.

ובתלמוד ירושלמי (שביעית, פ"ט ה"ו. תרומות, פ"ה ה"ב. סוכה, פ"ב ה"ח. נזיר, פ"ו הי"א) מבואר:

שהלשון "שמותי", מורה על היותו מתלמידי בית שמאי,

ולפיכך, אין הלכה כמותו.

ברם, בתלמוד בבלי (בבא מציעא, נט' ע"ב) מבואר:

ש"שמותי" הוא מלשון נידוי, שנידוהו חכמים במעשה "תנורו של עכנאי".

והנה, שמאי הזקן, היה נוהג בכל דרכיו ומעשיו כפי שורת הדין ²⁷ ²⁸.
ברם, הלל הזקן, היה נוהג בכל דרכיו ומעשיו לפנים משורת הדין ²⁹.
ומכיוון שכך, נהג עמם הקדוש ברוך הוא, באותה ההנהגה:

²⁷ השווה למעשה המובא במסכת שבת (לא' ע"ב), באותו גר שרצה להתגייר כשהוא עומד על רגל אחת, ודחאו שמאי באמת הבניין שבידו.

²⁸ הנה, במסכת עירובין (יג' ע"ב), מצינו:

"אמר רבי אבא אמר שמואל, שלוש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים הלכה כמותינו, והללו אומרים הלכה כמותינו.

יצאה בת קול, ואמרה -

אלו ואלו דברי א-ל-הים חיים הן, והלכה כבית הלל ...

מפני שנחין ועלובין היו, ושנין דבריהן ודברי בית שמאי,

ולא עוד, אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן".

וכתב בזה הגה"ק רבינו שלום בוזגלו זיע"א (בספרו "מקדש מלך", מהדורת הזוהר עם הוספותיו, דף צג' ע"א. וכן הוא בליקוטי תורה, פרשת קורח, עמ' 108), משם רבינו האר"י זיע"א:

שלעתיד לבוא, תהיה הלכה כבית שמאי.

ובטעם הדבר, כתב הגה"ק רבי צדוק הכהן זיע"א מלובלין (בספרו הקדוש "פרי צדיק", חנוכה, אות ח'), משם רבינו האר"י זיע"א:

"על פי מה שאמרו רבותינו ז"ל (רש"י, בראשית, א' - א'), שבתחילה עלה במחשבה לברוא העולם במידת הדין.

ואחר כך, שיתף הקדוש ברוך הוא מידת הרחמים למידת הדין ...

ועל כן, בעולם הזה, שמתנהג על פי ההנהגה שהקדים השם יתברך מידת הרחמים למידת הדין, הלכה כבית הלל,

אבל, לעתיד, כשיתוקן כל הפגם של הנחש, ויהיה כמו שעלה במחשבה ... ויוכל העולם להתנהג במידת הדין -

יהיה ההלכה כבית שמאי".

²⁹ השווה למעשה המובא במסכת שבת (לא' ע"ב), באותו גר שרצה להתגייר כשהוא עומד על רגל אחת, וגיירו הלל בסבר פנים יפות.

רבי אליעזר, שהתנהג בהנהגת בית שמאי, הנהגה של שורת הדין,
התנהג עמו הקדוש ברוך הוא, על פי שורת הדין,
ולפיכך, כאשר הוא עבר לפני התיבה, לא נענה הקדוש ברוך הוא לתפילתו, ולא
ירדו גשמים.

ברם, רבי עקיבא, שהתנהג בהנהגת בית הלל, הנהגה של "לפנים משורת הדין"³⁰,

התנהג עמו הקדוש ברוך הוא, "לפנים משורת הדין",
ולפיכך, כאשר הוא עבר לפני התיבה, נענה הקדוש ברוך הוא לתפילתו, וירדו
גשמים.

ג. בעניין איסור לבישת "שעטנז", כתב רבינו מנחם ריקאנטי זיע"א³¹ :

"ופירוש מילת שעטנז, מצאתי לחכמי הקבלה, שפירשו -
שיש שטן אחד, ממונה על מי שלובש שעטנז, ויכול להזיק,
והוא, שטן ע"ז, בצירוף אותיות שעטנז.

והגויים, שאינם יודעים לכוין במילה, קורין לו שטאנס.
ועל כן, רשום בספר התורה, שעטנז ג"ץ - סימן התגין³²,
כדי להורות, שהמתעסק בתורה, ניצול מהמקטרג ההוא,

³⁰ רבי עקיבא, היה מתלמידיו של רבן יוחנן בן זכאי,

ורבן יוחנן בן זכאי, היה מתלמידיו של הלל הזקן.

וכמבואר במסכת סוכה (כח' ע"א):

"שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן ... קטן שבכולן, רבן יוחנן בן זכאי".

³¹ בפירושו על התורה - "ריקאנטי", (ויקרא, יט' - יט').

³² היינו:

האותיות עליהם עושין ג' תגים.

שהוא מלאך המזיק, שהוא שטן ע"ז ג"ץ, צורר גדול לאדם - יורד ומתעה, עולה ומסטין, נוטל רשות, ונוטל נשמה.

ויש מפרשים -

כי שעטנז, דומה לשתי מידות שיש למעלה, המקטרגים על ישראל, והקדוש ברוך הוא, הפרידן זה מזה, שלא יתחברו לעולם להזכיר עונותיהן של ישראל.

והנה, השובש שעטנז, מחבר הכוחות הללו לערבב תפלתן של ישראל, ואמר, כי כל השובש שעטנז בתפילתו -

סנדלפון המלאך, הקושר כתרים להקדוש ברוך הוא מתפילתן של ישראל, אינו מקבל תפילתו עם שאר התפילות,

שנדמה לו, ככומר עבודה זרה, הנותן כוח לרוח הטומאה".

וביאור העניין, כך הוא :

דהנה, קורבנו של קין, היה "מִפְרֵי הָאֲדָמָה"³³, ודרשו בזה רבותינו ז"ל³⁴, "זרע פשתן היה",

ו"פשתן", רומז על "מידת הדין"³⁵.

והבל, שהביא "מִבְּכֹרוֹת צֹאנוּ וּמִחֻלְבָּהוּ"³⁶, שהוא "צמר",

הרי הוא רומז על "מידת הרחמים"³⁷.

³³ בראשית, ד' - ג':

"וְיְהִי מִקֶּץ יָמִים, וַיָּבֵא קַיִן מִפְרֵי הָאֲדָמָה, מִנְסֶה לַיהוָה".

³⁴ מדרש תנחומא, בראשית, אות ט'.

³⁵ "קהלת יעקב", ערך צמ'.

³⁶ בראשית, ד' - ד'.

³⁷ "ספר הקנה", ד"ה "ענין יראת המקום".

"ליקוטי הלכות", הלכות ציצית, הלכה ג'.

וכאשר נתערבו קורבנותיהם זה בזה, אזי, נוצר עניין "שעטנז גץ" של מלאך המשחית.

ומעין השלמה לדברים, כתב בספר הקדוש "אגרת הטיול"³⁸ :

"שעטנז, הם אותיות שטן עז, והם ב' מקטרגים גדולים,

וזהו גם כן, סוד התגין של שעטנז גץ -

כי 'גץ', גם כן שם של מקטרג אחד.

והתגין שעליהם, הם כמו חרב וחנית, להינצל מהם".

ד. לעיל³⁹, הובאה דרשתו של רב⁴⁰ :

"לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו, שמתוך שדמעתה מצויה, אונאתה קרובה".

והנה, במאמרם זה, מצינו למחלוקתם של רבותינו זיע"א, האם דין זה נאמר על אשתו בדווקא, או שאף על כל אשה. וכדלהלן.

דעת רבינו המהר"ל זיע"א מפראג⁴¹ :

שדברים אלו, אמורים רק כלפי אונאת הבעל לאשתו, אך לא כלפי אונאת הבעל לאשה אחרת.

וזאת, מחמת שאשתו של האדם נמצאת תחת ממשלתו, וכאשר הוא גורם לה לאונאה - דמעתה מצויה.

"קהלת יעקב", ערך צמ'.

³⁸ חלק הסוד.

לרבינו חיים ב"ר בצלאל זיע"א, אחיו של רבינו המהר"ל זיע"א מפראג.

³⁹ באות א'.

⁴⁰ בבא מציעא, נט' ע"א.

⁴¹ בספרו הקדוש "חידושי אגדות", בד"ה "לעולם יהא".

ובספרו הקדוש "נתיבות עולם", (נתיב אהבת ריע, פרק ב').

ואפילו שפחתו העברית של האדם, הנמצאת תחת ממשלתו, אין דמעתה מצויה, וזאת, מחמת שהיא קיבלה על עצמה את ממשלתו של אדונה. ומה שאין כן, אשתו של האדם, אשר בעצם בריאתה היא נועדה להיות תחת ממשלתו של בעלה, ובנוסף, היא בת זוגו של בעלה, היא רואה את עצמה חשובה, ולפיכך קשה לה לקבלה אונאה מבעלה, ולכך דמעתה מצויה.

דעת רבינו ה"חפץ חיים" זיע"א ⁴² :

שצריך האדם להיזהר אף באונאת אשה אחרת, וכגון שפחתו המשרתת בביתו, וזאת, מחמת שבעצם טבעה של האשה, הוא להיות רגישה ביותר, ודמעתה קרובה לבוא.

ומה שנקטו רבותינו ז"ל, בלשון "אשתו",

הוא מחמת שבדרך הרגילות, האדם מצוי אצל אשתו, ומתוך כך הוא עלול לצערה ולגרום לדמעתה.

ה. ובביאור דרשה זו, כתב רבינו הרי"ח הטוב זיע"א ⁴³ :

"נראה לי בסייעתא דשמיא, הטעם שתלה הדבר בדמעתה -

דידוע שהנשים מושרשים בַּמְלָכוֹת, הנקראת רחל עקרת הבית.

וכתב רבינו ז"ל בשער הכוונות, בפסוק ⁴⁴ , 'פֹּתַח אֶת יְדָדָה, וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן', שאומרים בכל יום, וזה לשונו -

יש שני דמעות שמהן יוצא הדין, והם למטה בנוקבה הנקראת רחל, אשר גם היא בגימטריא דמעה שני פעמים ⁴⁵ ,

⁴² בספרו הקדוש "חובת השמירה", (פרק ט', אות ו').

⁴³ בספרו הקדוש "בן יהוידע".

⁴⁴ תהילים, קמה' - טז'.

ולכן, נרמזת רחל בראשי תבות 'לְכָל חַי רְצוֹן',
ותכווין להמתיק את רחל ואת שתי דמעות, שהם בגימטריא רחל וכו'. עד כאן
לשונו, עיין שם.
ולכן, האשה אשר תתאנה מבעלה, ותוריד דמעה משתי עיניה, תעורר כוח הדין
מן רחל,
כי האשה מושרשת ברחל, ואז יהיה פעולת דין קשה לבעלה.
ולכן, הקדוש ברוך הוא הבטיח לרחל אמנו ⁴⁶, 'מִנְעִי קוֹלְךָ מִבְּכִי וְעֵינַיִךָ מִדְּמָעָה',
כי הדמעות הם בחינת דין, ולעתיד יתמתקו הדינים של רחל, ולא יהיה עוד דמעה,
ויתקיים הכתוב ⁴⁷, 'וּמָחָה אֲדַנִּי יְהוָה דְּמָעָה מֵעַל כָּל פְּנִים'.
ולכן, תלה רב, עונש אונאת האשה - בדמעות שלה".
והנה, מדרך שברא הבורא ית"ש את ברואיו, הוא טָבַע את מאמר הכתוב ⁴⁸, "עַל
כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ, וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ, וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד",
ומילת "אחד", עולה בגימטריא למניין יג', הַמְכֵּן כנגד יג' מידות של רחמים.
ואם כן, לדעת רבינו המהר"ל זיע"א מפראג ⁴⁹, שאונאת האשה מדברת על אשתו
בדווקא, נראה לבאר בטעם הדבר:
דמכיוון שבאונאה זו יש עירוב של דין ורחמים זה בזה,
דין - של "דמעתי מצויה", וכפי שביאר בזה רבינו הרי"ח הטוב זיע"א,

⁴⁵ היינו:

מילת "דמעה", עולה בגימטריא למניין 119.

ופעמיים מילת "דמעה", עולים בגימטריא למניין 238, שהוא כמניין מילת "רחל".

⁴⁶ ירמיה, לא' - טו'.

⁴⁷ ישעיה, כה' - ח'.

⁴⁸ בראשית, ב' - כד'.

⁴⁹ אשר הובאה לעיל באות ד'.

ורחמים - של מילת "אחד", המרמזים על יג' מידות של רחמים,
 אזי, עירוב זה, מגביר את מידת הדין ביותר, וכפי שמצינו בעניין שעטנז,
 ועלול הדבר להביא את הבעל לידי סכנה, חלילה וחס.

ו. ידועה ומפורסמת לכל, סוגיית "תנורו של עכנאי"⁵⁰, ובביאור הסוגיא כתב
⁵¹ רבינו ניסים גאון:

"ולפי שהוא קשה, ומשתבשין בפירושה, ישר בעיני לפרש תורף דבריה בקיצור, כפי
 שלמדתי מדברי אדוננו האיי גאון ז"ל.

החלוקה היתה בין רבי אליעזר והחכמים חבריו -

בתנור שנעשה חוליות של טיט מתחילתו, ואחר כן, הניחו אותן החוליות אחת על
 גבי חברתה, עד שנגמר התנור ועמד על מתכונתו,

וכשהיו מרכיבין החוליות אחת על גבי חברתה, היו נותנין חול בינתיים.

סבר רבי אליעזר - כי זה התנור, הואיל והחול נתון בין כל חוליא וחוליא,
 וכשמבקש אדם לפורקו ולהחזירו חוליות כמו שהיה מתחלה, יכול הוא,

לפי כי חוליות שלו לא נדבקו זו בזו, ולא נצמדו זו לזו,

ולפיכך, יהא דינו עכשיו בשעה שהוא מוקם, כדין שהיה לחוליות שלו קודם
 הקמתו -

ואם נפל באווירו של זה התנור שרץ, אינו מטמא,

ולא יהא דינו, כדין התנור שחוליותיו מצומדין ומדובקין זו בזו, שאמר בו הכתוב
⁵², 'תנור וְכִירִים יִתְצָי'.

והחכמים החולקים עליו - לא היה אצלם הפרש, בין נתן חול בין החוליות שלו, בין
 לא נתן,

⁵⁰ במסכת בבא מציעא, נט' ע"ב.

⁵¹ ברכות, יט' ע"א.

⁵² ויקרא, יא' - לה'.

אלא, בין כך ובין כך, טמא הוא אצלם, כדין שאר כלי קֶרֶשׁ שמיטמאין מאווירן".

ובביאור הסוגיא ומעשיה, מצינו בגמרא⁵³ :

"תנן התם, חתכו חוליות, ונתן חול בין חוליא לחוליא,

רבי אליעזר - מטהר, וחכמים - מטמאין.

וזה הוא תנור של עכנאי.

מאי עכנאי?

אמר רב יהודה אמר שמואל, שהקיפו דברים כעכנא זו, וטמאוהו.

תנא, באותו היום, השיב רבי אליעזר כל תשובות שבעולם, ולא קיבלו הימנו.

אמר להם, אם הלכה כמותי, חרוב זה יוכיח -

נעקר חרוב ממקומו מאה אמה,

ואמרי לה, ארבע מאות אמה.

אמרו לו, אין מביאין ראיה מן החרוב.

חזר ואמר להם, אם הלכה כמותי, אמת המים יוכיחו -

חזרו אמת המים לאחוריהם.

אמרו לו, אין מביאין ראיה מאמת המים.

חזר ואמר להם, אם הלכה כמותי, כותלי בית המדרש יוכיחו -

הטו כותלי בית המדרש ליפול.

גער בהם רבי יהושע, אמר להם, אם תלמידי חכמים מנצחים זה את זה בהלכה,

אתם מה טיבכם?

לא נפלו, מפני כבודו של רבי יהושע,

ולא זקפו, מפני כבודו של רבי אליעזר, ועדיין מטין ועומדין.

חזר ואמר להם, אם הלכה כמותי, מן השמים יוכיחו -

⁵³ בבא מציעא, נט' ע"ב.

יצאתה בת קול, ואמרה, מה לכם אצל רבי אליעזר, שהלכה כמותו בכל מקום.

עמד רבי יהושע על רגליו, ואמר ⁵⁴, 'לא בשמים היא' ...

כבר נתנה תורה מהר סיני, אין אנו משגיחין בבת קול -

שכבר כתבת בהר סיני בתורה ⁵⁵, 'אֲחֲרַי רַבִּים לְהִטֹּת'.

אשכחיה רבי נתן לאליהו,

אמר ליה, מאי עביד קודשא בריך הוא בההיא שעתא?

אמר ליה, קא חייד, ואמר, נצחוני בני נצחוני בני.

אמרו, אותו היום הביאו כל טהרות שטיהר רבי אליעזר, ושרפום באש,

ונמנו עליו וברכוהו.

ואמרו, מי ילך ויודיעו?

אמר להם רבי עקיבא, אני אלך,

שמא ילך אדם שאינו הגון ויודיעו, ונמצא מחריב את כל העולם כולו.

מה עשה רבי עקיבא?

לבש שחורים, ונתעטף שחורים, וישב לפניו ברחוק ארבע אמות,

אמר לו רבי אליעזר, עקיבא, מה יום מיומיים?

אמר לו, רבי, כמדומה לי שחבירים בדילים ממך,

אף הוא קרע בגדיו, וחלץ מנעליו, ונשמט, וישב על גבי קרקע,

זלגו עיניו דמעות.

לקה העולם, שליש בזיתים ושלש בחטים ושלש בשעורים,

ויש אומרים, אף בצק שבידי אשה טפח.

⁵⁴ דברים, ל' - יב'.

⁵⁵ שמות, כג' - ב'.

תנא, אך גדול היה באותו היום⁵⁶, שבכל מקום שנתן בו עיניו רבי אליעזר, נשרף⁵⁷
...⁵⁸

דביתהו דרבי אליעזר, אחתיה דרבן גמליאל הואי⁵⁹,
מההוא מעשה ואילך, לא הוה שבקה ליה לרבי אליעזר למיפל על אפיה⁶⁰.
ההוא יומא, ריש ירחא הוה, ואיחלף לה בין מלא לחסר⁶¹,
איכא דאמרי, אתא עניא וקאי אבבא, אפיקא ליה ריפתא⁶²,
אשכחתיה דנפל על אנפיה, אמרה ליה קום - קטלית לאחי⁶³.

⁵⁶ "אך", היינו לשון "צער".

⁵⁷ ובביאור המעשה בין רבי אליעזר לחכמי ישראל, ידוע ומפורסם פירושו הנפלא של אדוננו הגר"א זיע"א, אשר הובא בספר "חדושי וביאורי רבינו הגר"א", (לסדר נזיקין - בסוגיית "תנורו של עכנאי", בבא מציעא, נט' ע"ב). עיין שם.

ספר זה, חובר ע"י הגה"צ רבי אברהם דרושקאוויץ הי"ד, מתלמידי הסבא זיע"א מקלם, ומנהל רוחני דשיבת ואלאז'ין, (נעקד על קדוש ה', בחודש אב תש"א).

⁵⁸ ובתכלית מחלוקתם, ובתכלית הפועל היוצא ממנה, יעויין מה שכתב בזה רבינו הרי"ח הטוב זיע"א, (בספרו הקדוש "בן יהודע", שם).

⁵⁹ היינו:

אמא שלום, אשתו של רבי אליעזר, היתה אחותו של רבן גמליאל.

⁶⁰ היינו:

מאותו מעשה ואילך, אשתו של רבי אליעזר, לא הניחתו מליפול על פניו בעת תפילתו.

⁶¹ היינו:

באותו היום אשר יבואר להלן, התחלף לאשתו של רבי אליעזר, וחשבה שהוא יום ראש חודש אשר אין בו נפילת אפים,

ולפיכך, היא לא השגיחה עליו מליפול על פניו.

⁶² היינו:

יש אומרים, שבאותו היום אשר יבואר להלן, בא עני אל פתח ביתו של רבי אליעזר, ואשתו יצאה אל פתח הדלת, בשביל להביא לו פת לחם.

⁶³ היינו:

אדהכי, נפק שיפורא מבית רבן גמליאל, דשכיב,

אמר לה, מנא ידעת?

אמרה ליה, כך מקובלני מבית אבי אבא -

כל השערים ננעלים, חוץ משערי אונאה⁶⁴ ."

ז. הנה, רבי אליעזר הגדול, אשר היה נוהג בהנהגת תלמידי בית שמאי שתכליתה מידת הדין, היה אחד מגדולי התנאים - אשר אין לנו שיג ושיח בגדולתם ובמעלתם⁶⁵ .

אשתו של רבי אליעזר, מצאתו, כאשר הוא נופל על פניו,

ומייד אמרו לו, קום, בזה הרגע גרמת לפטירתו של אחי רבן גמליאל.

⁶⁴ היינו:

תוך כדי הדברים, יצא קול מביתו של רבן גמליאל, שבאותה העת הוא נפטר.

ומשמע זאת רבי אליעזר, הוא שאל אותה, מניין לך שבנפילת אפיים שעשיתי גרמתי לפטירתו?

ואז היא השיבתו, שכך היא קיבלה מבית אביה, שכל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה.

⁶⁵ בגודל מעלתו וקדושתו של התנא הקדוש רבי אליעזר בן הורקנוס, נרחיב כדלהלן:

א. הנה, מצינו באבות דרבי נתן (נוסחא א', פרק ו', פסקא ג'):

"מה היה תחילתו של רבי אליעזר בן הורקנוס?

בן עשרים ושתים שנה היה, ולא למד תורה.

פעם אחת, אמר, אלך ואלמוד תורה, לפני רבן יוחנן בן זכאי,

אמר לו אביו הורקנוס, אי אתה טועם, עד שתחרוש מלא מענה -

השכים, וחרש מלא מענה.

אמרו, אותו היום ערב שבת היה, הלך וסעד אצל חמיו,

ויש אומרים, לא טעם כלום מ-ו' שעות של ערב שבת, עד ו' שעות של מוצאי שבת.

כשהוא הולך בדרך, ראה אבן, הרימה, ונטלה ונתנה לתוך פיו,

ויש אומרים, גללי הבקר היה.

הלך, ולן באכסניא שלו.

הלך, וישב לו לפני רבן יוחנן בן זכאי בירושלים, עד שיצא ריח רע מפיו,

אמר לו רבן יוחנן בן זכאי, אליעזר בני, כלום סעדת היום?

שתק,

שוב אמר לו, ושתק.

שלח וקרא לאכסניא שלו,

אמר להם, כלום סעד אליעזר אצלכם?

אמרו לו, אמרנו, שמא אצל רבי היה סועד,

אמר להם, אף אני אמרתי, שמא אצלכם היה סועד,

ביני וביניכם, אבדנו את רבי אליעזר מן האמצע.

אמר ליה, כשם שיצא לך ריח רע מפוך, כך יצא לך שם טוב בתורה.

שמע עליו הורקנוס אביו, שהיה לומד תורה אצל רבן יוחנן בן זכאי,

אמר, אלך ואדיר אליעזר בני מנכסי.

אמרו, אותו היום רבן יוחנן בן זכאי יושב ודורש בירושלים, וכל גדולי ישראל יושבין לפניו,

שמע עליו שבא, הושיב לו שומרין,

אמר להם, אם בא לישב אל תניחוהו,

בא לישב, ולא הניחוהו.

היה מדלג ועולה, עד שהגיע אצל בן ציצית הכסת, ואצל נקדימון בן גוריון, ואצל בן קלאב שבוע, היה יושב

ביניהם - ומרתת.

אמרו, אותו היום נתן עיניו רבן יוחנן בן זכאי ברבי אליעזר, ואמר ליה, פתח ודרוש,

אמר ליה, איני יכול לפתוח,

דחק עליו, ודחקו עליו התלמידים, עמד, ופתח ודרש בדברים שלא שמעתן אוזן מעולם,

כל דבר ודבר שיצא מפיו, עמד רבן יוחנן בן זכאי על רגליו, ונשקו על ראשו -

ואמר לו, רבי אליעזר - רבי, אמת למדתני.

עד שלא הגיע [עת] לצאת, עמד הורקנוס אביו על רגליו, ואמר -

רבתי, אני לא באתי אלא להדיר אליעזר בני מנכסי,

עכשיו כל נכסי יהיו נתונים לאליעזר בני, וכל אחיו פטורין, ואין להן בהן כלום."

ב. במסכת סוכה (כח' ע"א), מצינו:

"תנו רבנן, מעשה ברבי אליעזר, ששבת בגליל העליון,

ושאלוהו, שלושים הלכות, בהלכות סוכה,

שתיים עשרה, אמר להם שמעתי -

שמונה עשר, אמר להם לא שמעתי.

רבי יוסי ברבי יהודה אומר, חילוף הדברים,

שמונה עשר, אמר להם שמעתי -

שתיים עשרה, אמר להם לא שמעתי.

אמרו לו, כל דבריך, אינן אלא מפי השמועה?

אמר להם, הזקקתוני לומר דבר שלא שמעתי מפי רבותי,

מימי לא קדמני אדם בבית המדרש,

ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי,

ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי,

ולא שחתי שיחת חולין,

ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מפי רבי מעולם.

אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי -

מימיו לא שח שיחת חולין,

ולא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין,

ולא קדמו אדם בבית המדרש,

ולא ישן בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי,

ולא הרהר במבואות המטונפות,

ולא הניח אדם בבית המדרש ויצא,

ולא מצאו אדם יושב ודומם, אלא יושב ושונה,

ולא פתח אדם דלת לתלמידיו, אלא הוא בעצמו,

ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם,

ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש, חוץ מערבי פסחים וערבי יום הכפורים.

וכן היה ר' אליעזר, תלמידו, נוהג אחריו".

ג. באות א', מצינו, שהיה רבי אליעזר בן הורקנוס דורש בדברים "שלא שמעתן אוזן מעולם",

ומאידך, באות ב' מצינו, שהעיד רבי אליעזר בן הורקנוס על עצמו, "ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מפי רבי מעולם".

ובביאור העניין, ביארנו בזה ב"איזהו מקומן" - בסייעתא דשמיא, ומצאנו בזה שכך קדמנו הגה"ק רבי אברהם יצחק הכהן קוק זיע"א (מאמרי הראי"ה, מכתבים, על הגאון רבי אברהם מסוכטשוב זצ"ל):

שמחמת דביקותו של רבי אליעזר בן הורקנוס, בתורתו של רבו - רבן יוחנן בן זכאי,

גם כאשר הוא היה לומד דברים חדשים, הרי שרבו היה עומד לנגד עיניו בכל עת, היאך הוא לומד ורואה את פני הדברים.

ד. במסכת אבות (פ"ב מ"ח), העיד עליו רבן יוחנן בן זכאי - רבו:

"בור סוד, שאינו מאבד טפה".

עוד אמר שם רבן יוחנן בן זכאי:

"אם יהיו כל חכמי ישראל בכף מאזנים, ואליעזר בן הורקנוס בכף שניה, מכריע את כלם".

ה. במסכת סנהדרין (סח' עא'), העיד רבי אליעזר בן הורקנוס על עצמו:

"נטל שתי זרועותיו, והניחן על לבו,

אמר, אוי לכם שתי זרועותיי, שהן כשתי ספרי תורה שנגללין.

הרבה תורה לימדתי, והרבה תורה לימדתי.

הרבה תורה למדתי - ולא חסרתי מרבתי אפילו ככלב המלקק מן הים,

הרבה תורה לימדתי - ולא חסרוני תלמידי אלא כמכחול בשפופרת.

ולא עוד, אלא, שאני שונה שלש מאות הלכות בבהרת עזה, ולא היה אדם ששאלני בהן דבר מעולם.

ולא עוד, אלא, שאני שונה שלש מאות הלכות, ואמרי לה שלשת אלפים הלכות, בנטיעת קשואין, ולא היה אדם ששאלני בהן דבר מעולם, חוץ מעקיבא בן יוסף".

ו. על אף היותו תלמידו המובהק של רבן יוחנן בן זכאי - אשר היה מתלמידי הלל הזקן (סוכה, כח' ע"א), היה נוהג בהנהגותיהם של תלמידי בית שמאי.

דהנה, בכמה מקומות בש"ס (שבת, קל" ע"ב. נדה, ז' ע"ב), מבואר:

שאין הלכה כרבי אליעזר משום ש"שמותי" הוא.

ובתלמוד ירושלמי (שביעית, פ"ט ה"ו. תרומות, פ"ה ה"ב. סוכה, פ"ב ה"ח. נזיר, פ"ו ה"א), מבואר:

שהלשון "שמותי", מורה על היותו מתלמידי בית שמאי,

ולפיכך, אין הלכה כמותו.

ברם, בתלמוד בבלי (בבא מציעא, נט' ע"ב), מבואר:

ש"שמותי" הוא מלשון נידוי, שנידוהו חכמים במעשה "תנורו של עכנאי".

ז. בתלמוד ירושלמי (פסחים, פ"ו ה"ג), מצינו:

שהיה רבי אליעזר בן הורקנוס, רבו של רבי עקיבא במשך יג' שנים.

ח. במסכת סנהדרין (יז' ע"ב), מצינו:

שהיה רבי אליעזר בן הורקנוס אחד מארבעה חכמי הסנהדרין ביבנה, שהיו בקיאים בשבעים לשון.

ט. במסכת סוטה (מט' ע"ב), מצינו:

"משמת רבי אליעזר, נגנז ספר תורה".

י. בשעת פטירתו של רבי אליעזר בן הורקנוס, קרא עליו תלמידו - רבי עקיבא (סנהדרין, סח' ע"א):

"אבי אבי רכב ישראל ופרשיו,

הרבה מעות יש לי, ואין לי שולחני להרצותן".

יא. ב"זוהר חדש" (מדרש הנעלם, מדרש איכה, מאמר ב' - עשרה הרוגי מלכות), מצינו:

"ועל דיהב עיטא למרמי לבירא, איתפס איהו בבירא, ואשתזיב.

ודא איהו רבי אליעזר הגדול, כד תפשוהו למינות, ויהבוהו בבירא, ואשתזיבת נשמתיה דראובן".

ותרגום דבריו הקדושים:

ועל שנתן {-ראובן-} העצה לזרקו לבאר, הוא נתפס בבאר, ונצל.

וזהו רבי אליעזר הגדול, כשתפשוהו למינות, ונתנהו בבאר, ונצלה נשמתו של ראובן.

ובביאור הדברים, נעתיק בזאת, את לשונו הקדוש והטהור של הגה"ק בעל "בני יששכר" זיע"א (מאמרי חודש תשרי, מאמר יב')::

"רבי אחא בשם רבי יוסי בר חנינא, בשעה שעלה משה למרום, שמע קולו של הקדוש ברוך הוא, שיושב ועוסק בפרשת פרה,

ואומר, אליעזר בני אומר, פרה בת שתיים וכו'.

אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, עליונים ותחתונים שלך, ואתה יושב ואומר הלכה משמו של בשר ודם?

אמר לו הקדוש ברוך הוא, עתיד צדיק אחד לעמוד בעולמי, ועתיד לפתוח בפרשת פרה תחילה, רבי אליעזר אומר פרה בת שנים וכו'.

אמר לפניו, רבונו של עולם, יהי רצון, שיצא זה מחלציו.

אמר לו הקדוש ברוך הוא, חייך, שיצא זה מחלציו,

הדא הוא דכתיב (שמות, יח' - ד'), וְשֵׁם הָאֶהָד אֱלִיעֶזֶר -

שם אותו המיוחד אליעזר'. עד כאן לשון הפסיקתא רבתי (פרק יד'. וכן הוא בדברי המדרש במדבר רבה, פרשה יט', ז').

הנה, כל דרשת הפסיקתא, הוא לתרץ למה אמר הכתוב 'וְשֵׁם הָאֶהָד אֱלִיעֶזֶר', הוזה ליה למימר 'ושם השני' וכו'.

אבל קשה הדבר מאד להבין, דהנה לו יהיה שהיה הדבר בקבלה אצלם שכך היה המעשה, וזה הוא הרמז בתורה,

אף על פי כן, יש לתמוה הפלא ופלא, מהו החשק הנמרץ שחשק משה שיצא זה מחלציו - על אומרו פרה בת שנים וכו' ...

ונראה לי -

דהנה, סתם רבי אליעזר, הוא רבי אליעזר הגדול - רבי אליעזר בן הורקנוס,

וידוע, דבעבור זה נקרא רבי אליעזר הגדול, על שהיה גלגול ראובן בכור ישראל.

על כן, הוא ניצול מן גזירת עשרה הרוגי מלכות (שהיו גלגולי שבטים שמכרו את יוסף), רק נתפס והשליכוהו אל הבור וניצול אחר כך (כמבואר במסכת עבודה זרה, טז' ע"ב), כמו שפסק על יוסף - 'השליכו אתו אל הבור ... למען הציל אתו' וכו' (בראשית, לז' כב').

ושארי השבטים שמכרוהו, נתגלגלו בעשרה הרוגי מלכות, וקבלו עונשן על שגרמו ליוסף אבידת עשרה טיפין דאזדריקו למגנא ("תיקוני זוהר", קי' ע"א),

על כן, כאשר סיפר רבן יוחנן בן זכאי - רבו של רבי אליעזר שְׁבָחוּ, הנה שיבחו 'בור סיד שאינו מאבד טיפה' (אבות, פ"ב מ"ח) ...

והנה, להיות רבי אליעזר גלגול ראובן - שפתח בתשובה תחילה, כמו שאמרו חז"ל (בראשית רבה, פרשה ד', יט'), 'אמר הקב"ה לראובן, אתה פתחת בתשובה תחילה, חייך, שבן בנך עומד ופותח בתשובה תחילה, ומנו? הושע' וכו' ... לו יאתה לפסוק הדין וההלכה של זמני וְעִיתוֹתֵי הַתְּשׁוּבָה ...

והנה, ג' זמנים להפסקות הדין בבית דין של מעלה -

היינו, בראש השנה יכתובו, וביום צום כפור יחתמו, ובהושענא רבה גמר החתימה מסירת הפתקין, כמו שכתב בזוהר (ח"ג, לא' ע"ב),

אם כן, הוא כעין בית דין של מטה, אשר נעשה עניינם בכתיבה וחתימה ומסירה ...

והנה, לפי זה תתבונן -

כשעלה משה למרום, שמע קולו של הקדוש ברוך הוא, שאמר בשם רבי אליעזר (גלגול ראובן, הבעל תשובה תחילה), 'פרה בת שתיים',

הנה, רמז בדברים -

המתקת הדינים להתהוות מן פ"ר פר"ה, הנה הוא רק בת שתיים, היינו ב' פעמים, בזמן הכתיבה בראש השנה, ובחתימה ביום הכפורים,

ואחר כך, אם יביא כל אילי נביות וכו' אין מוחלין לו (ראש השנה, יז ע"ב),

והשם יתברך, השמיע זה למשה סוד הדעת, כדי שהוא יוסיף עוד זמן אחד מדעתו ... אזי, ביקש משה שהוא סוד הדעת, שיצא רבי אליעזר בעל המאמר הזה מחלציו, ויהיה בו בחינת הדעת, ויתארך עוד זמן אחד לתשובה ולהמתקת הדינים נגד בחינת הדעת,

ונתרצה לזה השם יתברך,

כי לבעבור זה השמיע זה השם יתברך למשה ... הדא הוא דכתיב 'וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר',

וְאָרְכָה נִיתֵן לְשִׁבְיָם, להמתיק מעליהם הדינים עד יום הושענא רבה במסירת הפתקין.

ומעתה, תתבונן מה דאיפליגו בגיטין (כג' ע"א), אי עדי חתימה כרתי, אי עדי מסירה כרתי,

ואיפסק להלכה, 'עדי מסירה כרתי' -

כן להלכה גם כן בגובהי מרומים, כמו שאנחנו פוסקין ההלכה בבית דין של מטה, כן פוסקים גם כן בבית דין של מעלה ...

ותבין לפי זה, החולקים במשנתנו בזאת ההלכה, הלא המה רבי מאיר - סבירא ליה עדי חתימה כרתי, ורבי אליעזר - סבירא ליה עדי מסירה כרתי ...

הוא רבי אליעזר (הגדול), דאמר 'פרה בת שתיים' כנ"ל,

וביקש משה רחמים שיצא מחלציו, והסכים הקדוש ברוך הוא על ידו,

על כן, פסק עדי מסירה כרתי, והלכתא כוותיה".

יב. כתב הגה"ק רבינו אליהו הכהן האייתמרי זיע"א (בספרו הקדוש "מדרש תלפיות", ענף גלגול, אות א'), משם רבינו האר"י זיע"א:

שהיה רבי אליעזר בן הורקנוס, ניצוץ מנשמת משה רע"ה.

והנה, יג' מדות של רחמים, הנאמרים בעת נפילת אפים, תכליתם הוא מ-מידת הרחמים.

ומחמת שעירוב של מידת הדין ומידת הרחמים זה עם זה, מסוכן עד למאוד, לא נתנה אשתו של רבי אליעזר - לרבי אליעזר בעלה, ליפול על פניו, וכאשר הוא נפל על פניו, היא ידעה שרבן גמליאל אחיה הסתלק לבית עולמו. שכן, אף על פי שרבי אליעזר לא הקפיד על חכמי ישראל, מכל מקום, כוח תורתו תובע את עלבונו, ומחמת הנהגתו כתלמידי בית שמאי, במידת הדין, תורתו תבעה את עלבונו במידת הדין.

ח. כתב אדוני השלי"ה הקדוש זיע"א ⁶⁶ :

"ושמעתי מקצת המקובלים ⁶⁷, כי רבי עקיבא היה הגלגול של יוסף ⁶⁸, ולכך נקרא עקיבא בן יוסף.

ודבריו הקדושים, יובנו ביותר, על פי מה שכתב הגה"ק רבינו מנחם עזריה זיע"א מפאנו (בספרו הקדוש "גלגולי נשמות", אות א', סעיף יג' - אליעזר), בביאור דברי המדרש שהביא בעל ה"בני יששכר" (לעיל באות יא):

" וְשֵׁם הָאֶחָד אֱלִיעֶזֶר כִּי אֱלֹהֵי אָבִי בְּעֶזְרִי וְיִצְחָק מִחֶרֶב פָּרְעֹה, אמרו רבותינו ז"ל (במדרש הנ"ל שהובא באות יא), שם האחד - המיוחד שהיה לאליעזר,

כשעלה משה לרקיע, וקודשא בריך הוא אמר הלכה משמיה דרבי אליעזר כו',

ואמר הקדוש ברוך הוא, עתיד צדיק אחד לעמוד בעולמי,

והתפלל משה, יהי רצון שיהיה מחלצי.

ומשמע, שרבי אליעזר נקרא אחד,

והתפלל משה על רבי אליעזר, כשיתפס (וכפי שכתב לעיל באות יא, בעל ה"בני יששכר"), יהיה ניצול, כמו שניצול הוא באותו זמן,

זוהו 'שם האחד אליעזר', כי כמו שהיה אלהי אבי בעזרי כו', כך יהיה בעזרו."

⁶⁶ פרשת "וישב", תורה אור, ז'.

⁶⁷ "שער הגלגולים", פרק מא'.

"מגלה עמוקות", פרשת "ואתחנן", אופן עג'

⁶⁸ סוגיית גלגול רבי עקיבא, ארוכה מארץ מידה:

יש אומרים, שהוא גלגולו של זמרי בן סלוא,

יש אומרים, שהוא גלגולו של יעקב אע"ה,

יש אומרים, שהוא גלגולו של משה רע"ה,

יש אומרים, שהוא גלגולו של שמעון,

יש אומרים, שהוא ניצוץ משכם בן חמור,

יש אומרים, שהוא גלגולו של יששכר,

יש אומרים, שהוא גלגולו של יוסף הצדיק,

יש אומרים, שהוא מיכל וסיסרא.

ועינין מה שכתב רבינו הרי"ח הטוב זיע"א ("בן יהוידע", סנהדרין, צו' ע"ב):

שלרבינו הרמ"ע מפאנו סבירא, שהיה רבי עקיבא בן אחר בן, לבן שנולד מיכל וסיסרא,

ומה שאין כן, לרבינו האר"י ז"ל סבירא, שרק היה ניצוץ של יעל וסיסרא.

ודורשי רשומות דרשו בזה, "יעל", ראשי תיבות, "יצא עקיבא לאור".

ובטעם הדבר, שיצא רבי עקיבא מסיסרא, כתב המהרח"ו זיע"א משמו של רבינו האר"י ז"ל (שער הגלגולים, הקדמה לח'), וז"ל:

"וכן זהו הטעם, של תמר, ורות, ורחב הזונה, וכל נשמות הגרים,

וכל מלכי בית דוד, והמשיח, שבאים מן רות המואביה, ומזווג יהודה ותמר,

וכן ר' עקיבא בן גרים, שהוא מבני בניו של סיסרא,

כי זו היא המרמה ותחבולה, שהקב"ה עושה עם הקליפה, ומרמה אותה, להוציא נשמה עשוקה בתוכם, והבן זה".

ולעניינינו, בשביל להבין את דעות החולקים בענין גלגולו של רבי עקיבא, למעשה אף אחד לא חולק,

כי מי שמבין בתורת הגלגולים של רבינו האר"י ז"ל, יודע ב' דברים:

א. ששייך הרבה פעמים, שבחינת הנפש יהיה מאיש פלוני, ובחינת הרוח יהיה מאיש אחר, ובחינת הנשמה יהיה מאיש אחר -

וכל זה, בבן אדם אחד,

ב. כמו כן, יש מסלול של ניצוץ הנשמה, שצריך לעבור להגיע לתיקונו, מסיבות של "א-ל דעות" -

ולפי מה שכתבתי למעלה⁶⁹ - שיוסף הוא 'אחד', יבוא הרמז במיתת רבי עקיבא שאמרו 'יצתה נשמתו באחד'⁷⁰ - שהוא נשמת יוסף. והנה, בעניין יצתה נשמתו באחד, קבלתי בו סוד אחד - שבאמת לא היו רק תשעה מגולגלים, כי ראובן לא חטא, וכן יוסף ובנימין, רק שהם שתפו השכינה עמהם כשעשו החרם, וכביכול, כאילו היתה השכינה עוזרת במעשה הזה, וכביכול, נשמת רבי עקיבא היתה במקום השכינה לסבול, וזה יצתה נשמתו באחד, בשביל האחד. והטעם, כי רבי עקיבא הוא מגרים, ונכנס תחת כנפי השכינה, כלומר, במקום השכינה. מכל מקום, נראה בעיני - דקבלה זו, אינו סותר למה שכתבתי, כי רבי עקיבא הוא גלגול יוסף, כי שיתוף השכינה הוא יוסף שהוא המרכבה, כמו שכתב הזוהר⁷¹, שתחילת ירידת יוסף למצרים היה התחלת גלות מצרים. והנה, גלו ישראל למצרים שכינה עמהם⁷², וכן בכל הגלויות, והקדים הקדוש ברוך הוא השריית יוסף להשכינה. ודבר זה יתבאר לקמן⁷³.

ועל כן, לפעמים אנו מוצאים, שרבי עקיבא הוא גלגול של יוסף, וגלגול של סיסרא, וכו' -

כי בכולם, יש ניצוץ שעבר מאחד לשני.

אבל אין לומר, שנשמת רבי עקיבא היתה רק מסיסרא וכו', אלא רק חלק ניצוץ קטן ממנו.

⁶⁹ אות ג'.

⁷⁰ ברכות, סא' ע"ב.

⁷¹ חלק א', דף קפח' ע"ב.

⁷² מגילה, כט' ע"א.

⁷³ אות כד', ואילך.

נמצא, בחינת יוסף הוא השכינה וגלגול רבי עקיבא, והוא עקיבא בן יוסף, ויצתה נשמתו באחד, תחת השכינה".

ולאור המתבאר במאמר זה, נראה לבאר ולהוסיף בזה:

דמחמת שהיה רבי עקיבא נוהג בהנהגת תלמידי בית הלל שתכליתה מידת הרחמים,

חפצה נשמתו לצאת "באחד", אשר היא מְכַוֶּנֶת כנגד יג' מידות של רחמים.

ולפיכך, היתה דרכו בקודש, לומר על כל דבר ודבר ⁷⁴: "כל דעביד רחמנא, לטב עביד",

שכן, כל מעשיו של הבורא ית"ש, הינם אך ורק רחמים מרובים.

ט. במסכת יבמות ⁷⁵, למדנו:

"שנים עשר אלף זוגים תלמידים היו לו לרבי עקיבא, מגבת עד אנטיפרס,

וכולן מתו בפרק אחד, מפני שלא נהגו כבוד זה לזה",

ובביאור עניין "שלא נהגו כבוד זה לזה", אפשר:

שכמוהו כעניין מידת האונאה!

ומחמת שהם היו דבוקים וחבוקים ברבי עקיבא רבם, אשר היתה דרכו במידת הרחמים,

ומה גם שהיה רבי עקיבא מְכַוֶּן במידת האחד, שהוא כנגד השכינה הקדושה,

ממילא, באותה השעה, נתערבה מידת הדין במידת הרחמים, ולפיכך, הם נפטרו מן העולם בפרק אחד,

שכן, עירוב של מידת הדין עם מידת הרחמים, כמוהו כעניין שעטנז, אשר מביא חרון אף לעולם.

⁷⁴ ברכות, ס' ע"ב.

⁷⁵ סו' ע"ב.

ל. מעתה, נשכיל ונבין, את מאמר רבותינו ז"ל⁷⁶, "מה עניין שמיטה אצל הר סיני, והלא כל המצות נאמרו מסיני". וכדלהלן:

א. דהנה, כתב אדונינו הרמב"ן זיע"א⁷⁷:

ששבת הארץ, הרי היא כקדושת השבת.
והנה, יום השבת הוא זמן של מידת הרחמים, באשר אין בו אחיזה לחיצונים⁷⁸, שכן הוא מעולם האצילות⁷⁹, ומה גם, ששומרי השמיטה מתחברים אל הבורא ית"ש⁸⁰, ואף הם מקבלים ממנו את ברכתו⁸¹.

וכאשר חלילה וחס עם ישראל אינם מקיימים את מצוות השמיטה, אזי, באים עליהם כל הפורענויות⁸².

שכן, עירוב של מידת הדין, הבאה בהעדר מצווה שמיטה, עם מידת הרחמים, הבאה בקיום מצוות השמיטה, כמוהו כעניין שעטנז, אשר מביא חרון אף לעולם.

⁷⁶ כן מצינו ב"ספרא",

וכן הביאה רש"י הקדוש.

⁷⁷ ויקרא, כה' - ב'.

⁷⁸ עיין בספר הקדוש "שם משמאל", בפרשת "אמור", על מאמר הכתוב (ויקרא, כד' - י'), "וַיֵּצֵא בְּן אִשָּׁה יִשְׂרָאֵלִית, וְהוּא בֶּן אִישׁ מִצְרִי, בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּנְצֹוּ בַּמַּחֲנֶה - בֶּן הַיִּשְׂרָאֵלִית וְאִישׁ הַיִּשְׂרָאֵלִי".

⁷⁹ עיין בספר הקדוש "בן איש חי", (שנה ראשונה, בהקדמה לפרשת "חיי שרה". ובשנה שנייה, בהקדמה לפרשת "שמות").

⁸⁰ וכפי שדרשו רבותינו ז"ל עליהם (ויקרא רבה, פרשה א', א'), את מאמר הכתוב (תהילים, קג' - כ'), "בְּרַכּוֹ יְהוָה מְלֹאכֵיו, גִּבְרֵי כַח עֹשֵׂי דְבָרוֹ, לְשִׁמְעַת בְּקוֹל דְּבָרוֹ".

⁸¹ וכמאמר הכתוב (ויקרא, כה' - כא'), "וְצִוִּיתִי אֶת בְּרַכְתִּי לָכֶם בְּשָׁנָה הַשְּׁשִׁית, וַעֲשִׂת אֶת הַתְּבוּאָה לְשִׁלֹשׁ הַשָּׁנִים".

⁸² וכמאמר הכתוב (ויקרא, כו' - מג'), "וְהָאֶרֶץ תַּעֲזֹב מֵהֶם, וְתִרְצֵץ אֶת שְׁבֹתֶיהָ בְּהִשְׁמָהּ מֵהֶם, וְהֵם יִרְצוּ אֶת עֹנֵם, יַעַן וַיַּעֲוֹנוּ בְּמִשְׁפָּטֵי מֵאֶסֶו - וְאֵת חֻקֵּיהֶם גָּעְלוּ נִפְשָׁם".

ב. הנה, התורה הקדושה ניתנה לעם ישראל, רק כאשר הם היו "כאיש אחד בלב אחד"⁸³, וכמאמר הכתוב ⁸⁴, "וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים, וַיָּבֹאוּ מִדְּבַר סִינִי, וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבָּר, וַיַּחֲנוּ שָׁם יִשְׂרָאֵל נֶגְדַת הַקָּהָר"⁸⁵, ועיין עוד מה שדרשו רבותינו ז"ל ⁸⁶:

"אמר הקדוש ברוך הוא, הואיל ושנאו ישראל את המחלוקת, ואהבו את השלום, ונעשו חנייה אחת,

עכשיו אתן להם את תורתי!"

והנה, כבר נתבאר לנו, שעניין "אחד", מלמד על יג' מידות של רחמים.

ועל כן, "למיימינים בה, סמא דחיי"⁸⁷, באשר מידת הרחמים שולטת בהם,

אך "למשמאילים בה, סמא דמותא"⁸⁸, באשר מידת הדין גוברת ושולטת.

שכן, עירוב של מידת הדין, הבאה בהעדר תנאי האחדות שעל ידה ניתנה לנו התורה הקדושה,

עם מידת הרחמים, הבאה בקיום תנאי האחדות,

כמוהו כעניין שעטנז, אשר מביא חרון אף לעולם.

ומעתה, צא ולמד, עד כמה גדול הוא כוח האונאה, בין אדם לקונו ובין אדם לחבירו:

באשר הוא מעורר את מידת הדין על האדם, וגורם לו לעירוב ולניתוק של יג' מידות של רחמים,

⁸³ לשונו של רש"י הקדוש, (שמות, יט' - ב').

⁸⁴ שמות, יט' - ב'.

⁸⁵ היינו:

לשון "יחן", הוא לשון "יחיד", שהוא מלמד על עניין "אחד".

⁸⁶ מסכת "דרך ארץ", פרק שלום.

⁸⁷ שבת, פט' ע"ב.

⁸⁸ שבת, פט' ע"ב.

וחלילה וחס, מקרב אליו פורענות גדולה ועצומה.

והוא מאמר שלמה הע"ה⁸⁹, "דַּרְשָׁה צְמֹר וּפְשָׁתִים, וַתַּעַשׂ בְּחֶפֶץ פְּפִיָּה":
שעל האדם מוטל בכל זמן ועת, לדרוש, להשכיל ולהבין, את כוחם של "צְמֹר
וּפְשָׁתִים", שהם מידות הרחמים והדין,
וכאשר הוא יפנים ויבין, שחיבורם זה עם זה מסוכן עד למאוד, ובפרט בעת
אונאת דברים,
אזי, יתקיים בו, "וַתַּעַשׂ בְּחֶפֶץ פְּפִיָּה", והיינו, שכל דרכיו וענייניו יצליחו בידו,
ואזי⁹⁰, "וְהָיָה כְּעֵץ שֶׁתּוֹלַע עָלָיו פְּלִגֵּי מָיִם, אֲשֶׁר פָּרְיוֹ יִתֵּן בְּעֵתוֹ, וְעָלְהוּ לֹא בְּבוֹל, וְכֹל
אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה יִצְלִיחַ".
יתן ה' יתברך, ונזכה לזה. אמן.

⁸⁹ משלי, לא' - יג'.

⁹⁰ תהילים, א' - ג'.

לזיכרון עולם בהיכל ה'

- הגה"ק רבי רפאל משה אלבאז בן רבי שמואל זיע"א
- הגה"צ רבי דוד מסעוד עובדיה בן אסתר זיע"א
- הגה"צ רבי חיים וואלקין בן צביה זיע"א
- הגה"צ רבי משה איבגי בן אסתר זיע"א
- הגה"ק רבי שלמה אסולין בן שמחה (שתח"י) זיע"א
- רבי אברהם איבגי בר רחמה זצ"ל
- רבי שלום איבגי בר רחמה זצ"ל
- צורי (צורישדי) גניש ז"ל בן יולנדה תחי'
- אפרים (אפי) ביתן בן קונפיטה ז"ל
- משה חיון בר קוקה ז"ל
- דב לוסטרוניק בר אביבה ז"ל

~~~

- הצדקת מזל טוב אלבאז (לבית סודרי) בת רבקה ע"ה
- הצדקת מרים רמו עובדיה בת אסתר ע"ה
- הצדקת ברוריה מויאל בת חוה ע"ה
- זוהרה פרץ (לבית כהן) בת רחל ע"ה
- מזל טוב סיגלר (לבית עובדיה) בת זוהרה ע"ה
- רחל עמוס (לבית מלכה) בת אסתרלייה ע"ה
- נחמה נעמי דידי (לבית מלכה) בת אסתרלייה ע"ה
- אליס חוה עישה לוי (לבית סיבוגי) בת גרסיה ע"ה
- חנה בת ליליאן ע"ה
- חנה אילוז בת פרוחה ע"ה
- איילה בת נעמי ע"ה

לעילוי נשמתם הטהורה

של כל הקדושים והקדושות אשר נרצחו על קידוש ה'

במלחמת שמחת תורה תשפ"ד